

Het jaar dat wij in *De katholieke school* vertoefden

Manon Smits en Pieter van der Drift

Najaar 2018 verscheen bij uitgeverij Atlas-Contact *De katholieke school*, onze vertaling van Edoardo Albinati's *La scuola cattolica*. Albinati (Rome, 11 oktober 1956) werkt als schrijver en vertaler, en geeft daarnaast sinds 1994 taallessen aan gedetineerden in de Rebibbia-gevangenis te Rome. Hij vertaalde boeken van Engelse en Amerikaanse auteurs, onder wie Vladimir Nabokov, Ambrose Bierce en Robert Louis Stevenson. Hij heeft ook reportages gemaakt voor de UNHCR in Afghanistan en in Tsjaad. Behalve romans schreef hij verhalen, gedichten, filmscenario's en essays. In 1989 verscheen zijn eerste roman, evenals zijn eerste gedichtenbundel. *La scuola cattolica* is zijn vierde roman, maar dan een heel uitzonderlijke, want het boek telt bijna 1300 pagina's.

La scuola cattolica is geïnspireerd op een gruwelijk misdrijf waardoor heel Italië werd opgeschrikt in de jaren zeventig: 'il delitto del Circeo'. Op 29 september 1975 werden twee meisjes, de 17-jarige Donatella Colasanti en de 19-jarige Rosaria Lopez, uitgenodigd om mee te gaan naar een feest door drie jongens, Gianni Guido (22), Angelo Izzo (20) en Andrea Ghira (19). Ze hadden de meisjes een week eerder ook al ontmoet en samen een ijsje gegeten. Toen ze aankwamen bij de vakantievilla in de Circeo, zo'n honderd km ten zuiden van Rome, bleek daar helemaal geen feest te zijn. De jongens vergrepen zich aan de meisjes, bedreigden hen met een pistool, drogeerden hen en sloten hen op in de badkamer. Het hele weekend werden de meisjes mishandeld, geschopt en geslagen. Een van de jongens reed op zaterdagavond nog even op en neer naar Rome omdat hij niet mocht ontbreken bij een familiediner. De volgende dag werd Rosaria in de badkuip verdrinken en Donatella werd weer geschopt en geslagen, totdat ze zich dood hield. De jongens dachten dat ze allebei dood waren en laadden de beide meisjes in de achterbak van een Fiat 127. In haar getuigenis vertelde Donatella later dat ze de jongens tijdens de rit grapjes hoorde maken: 'Wat liggen die twee braaf te slapen', en 'Stilte, er zijn twee doden aan boord'. In Rome werd de auto geparkeerd en gingen de jongens wat eten. Toen begon Donatella te roepen, en binnen enkele minuten was de politie erbij die de achterbak openmaakte en de beide meisjes aantroef. Al gauw werden Izzo en Guido gearresteerd, alleen de derde dader was blijkbaar gewaarschuwd. Ghira was voortvluchtig en is daarna ook nooit opgepakt.

In 1976 werden Izzo en Guido tot levenslang veroordeeld, en Ghira eveneens, bij verstek. In 1985 mocht Izzo met verlof, en al gauw pleegde hij opnieuw een dubbele moord; hij doodde de 49-jarige vrouw en 14-jarige dochter van een medegegetineerde. Daarop werd hij opnieuw veroordeeld tot tweemaal levenslang. Deze laatste zaak was voor Edoardo Albinati de aanleiding om erover te gaan schrijven. Hij had op dezelfde

school gezeten als de drie daders, op de katholieke school San Leone Magno, gerund door paters, in de gegoede wijk Trieste in Rome. Juist dat gemeenschappelijke element is de focus van het boek. Albinati geeft rekenschap van een exact historisch moment, een keerpunt in de Romeinse en Italiaanse maatschappij. Hij wilde aantonen en begrijpen hoe er onder het keurige oppervlak van zo'n wijk ook misdaden en ellende voorkomen. Hoe het mogelijk is dat die brave bourgeoisie dat soort gewetenloze moordenaars kan voortbrengen. En hij begon alles bloot te leggen, maar dan ook letterlijk alles. Albinati onderzocht een hele wereld, de wereld van de generatie geboren tussen 1956-1960 die een hoofdrol zou spelen in de turbulente jaren zeventig. De kracht van de vertelling schuilt in het feit dat hij een vloeiend proza schrijft. Hij neemt de tijd, houdt een dialoog met de lezer, wijst vooruit naar wat hij later nog zal vertellen, en voegt heel nauwgezet en geduldig alle elementen toe die noodzakelijk zijn om die hele tijdspanne te vatten.

Albinati begint over zijn jeugd, de wijk Trieste waar hij opgroeide (net als de daders), de scholen die hij bezocht, waaronder de katholieke school San Leone Magno, en zo pelt hij als een ui alle invloeden laag voor laag af. Werkelijk alles komt in zijn boek aan bod: het geloof, de adolescentie, seks en seksualiteit, pornografie, hoe de jongens op zo'n katholieke jongensschool gevormd worden, hun onderdrukte agressie, geweld, vrouwenhaat, hoe mannen tot verkrachting komen, en zo verder. Langzaam zoomt hij in op de beschrijving van het misdrijf zelf, heel beheerst en pas in hoofdstuk X, na ruim 400 bladzijden, op zakelijke toon. Hij haalt ook getuigenissen van de daders aan, en van Donatella, het meisje dat het misdrijf overleefde.

En dan gaat het weer verder, bijvoorbeeld over 'goede manieren': hoe mensen (de middenklasse) steeds tegen hun kinderen zeggen dat ze hun handen moeten wassen, met mes en vork eten, met twee woorden spreken, al die dingen, maar niemand zegt tegen z'n kinderen dat zij geen moord mogen plegen. De dingen waar het echt om gaat, daarvan nemen we blijkbaar aan dat iedereen die vanzelf wel snapt. Dat is het terrein van de Tien Geboden of dat van de privacy. Over het Quartiere Trieste als gegoede buurt, maar uiteindelijk onbetaalbaar voor de jongeren die op zichzelf willen gaan wonen; die kunnen zich daar geen huis veroorloven en komen in goedkopere buitenwijken terecht. En over het feit dat de wijk Trieste een grotendeels fascistische wijk was in de jaren zeventig en daarvoor (wat in Italië natuurlijk veel meer gemeengoed was dan in bijvoorbeeld Nederland en België); en over politiek, over het literaire wereldje, over generatiegenoten...

Het boek kreeg vele lovende recensies, en werd verwelkomd als 'de grote Italiaanse roman van deze tijd'. Veel mensen zullen zich wellicht laten ontmoedigen door de omvang, maar dat zou jammer zijn; het is goed en meeslepend geschreven, onderhoudend, je wordt meegezogen in alle uitweidingen. Juist omdat Albinati zoveel universele onderwerpen aansnijdt en zo diep ingaat op allerlei facetten, is dit boek ook herkenbaar of juist een eyeopener voor lezers die niet bekend zijn met de kleinere wereld van die ene school in die ene wijk in Rome.

Sommige onderwerpen lijken specifiek over Italië te gaan, bijvoorbeeld de onbegrijpelijke verheerlijking van criminelen, die volgens Albinati nergens zo sterk is als in Italië. Maar als je dan denkt aan iemand als Holleeder, hoe die op tv geïnterviewd wordt en bevriend is met misdaadjournalisten, dan spreekt daar toch ook bijna een soort bewondering uit, en besef je dat dat ook weer niet zo heel anders is dan in Italië. Albinati neemt ook dagboekfragmenten en hele stukken van getuigenissen tijdens rechtszaken over in zijn roman.

Af en toe spreekt Albinati de lezer rechtstreeks aan, bijvoorbeeld als hij over zijn jeugdvriend Arbus schrijft: 'Arbus zou uiteindelijk een vrouw vinden met wie hij trouwde, zoals ik later nog zal vertellen, als u het geduld hebt mij te volgen'. In een interview vertelde Albinati dat hij toen hij zijn boek eindelijk inleverde, op 29

september 2015 – nota bene de 40e verjaardag van het delict, maar dat realiseerde hij zich pas achteraf! – hij nog ruim twee keer zoveel tekst had, en dat dus ongeveer de helft geschrapt is in de redactiefase.

Ondanks het autobiografische karakter noemt Albinati het boek wel een roman, omdat de ‘ik’ in het boek nu eenmaal niet volledig samenvalt met Albinati de schrijver, ook al heet hij wel zo en zijn er natuurlijk veel overeenkomsten. Edoardo’s beste vriend Arbus heeft ook veel raakvlakken met de schrijver; eigenlijk is Albinati een combinatie van die twee personages.

In april 2016 vroeg uitgeverij Atlas Contact om het boek te lezen voor een leesrapport; ze beschikten al over een razend enthousiast verslag van een scout. Ik werd er ook meteen door gegrepen, en nog voordat ik het boek helemaal gelezen had besloot de uitgever het al te kopen. Haar motivatie vond ik mooi: ‘Ik ben zo nieuwsgierig naar het boek, ik wil het dolgraag lezen, en de snelste manier om dat te kunnen doen is het zelf te laten vertalen’. En ze vroeg of ik daar zin in had. Dat wilde ik heel graag, maar ik besepte al snel dat het in mijn eentje wel een enorm monnikenwerk zou worden, want zoals gezegd telde het boek bijna 1300 pagina’s en ruim 430.000 woorden! Een gemiddelde roman telt zo’n 80.000 woorden, dus dit was wel even wat anders. Ik stelde dan ook voor om de vertaling samen met mijn partner en collega-vertaler Pieter te doen. Pas nadat de Nederlandse uitgever de rechten had verworven, belandde het boek op de shortlist voor de Strega-prijs. Albinati werd het meest getipt als winnaar, en in juli won hij de prijs met 143 stemmen, met ruim 50 punten voorsprong op de nummer 2.

In het najaar van 2016 begonnen we met de vertaling, en we zijn er samen ruim een jaar mee bezig geweest. Juist bij deze dikke, allesomvattende pil was het heel fijn dat de lijntjes tussen ons zo kort zijn. Tijdens onze boswandelingen met de hond hadden we het voortdurend over *De katholieke school*, over de thema’s in het boek en de beste vertaling van bepaalde termen, over de theorieën van Albinati, de dingen die we herkenden in onze eigen omgeving. En daarnaast was het fijn om elkaar voortdurend op de hoogte te kunnen houden en te controleren of ons niets ontging: ‘Ik heb net een stuk over die grote familie met al die blonde kinderen vertaald, ben jij die ook al tegengekomen? Weet je er al iets meer over?’

Het boek bestaat uit 9 delen van elk zo’n 100-200 bladzijden, en die bestaan weer elk uit meerdere hoofdstukken. Die delen vormden een overzichtelijk houvast tijdens de vertaling. Terwijl de een met deel 3 bezig was, zat de ander in deel 4, maar waren we toch steeds op de hoogte van waar de ander mee bezig was. Het boek kende heel wat lastige, filosofische passages, bijvoorbeeld over de bourgeoisie, het fascisme, maar er waren ook luchtigere hoofdstukken, met gemakkelijke anekdotes en dialogen. We besloten telkens als er een deel af was, dat eerst beiden helemaal na te lezen en te corrigeren alsof het een apart boek betrof, zodat dat helemaal klaar was om in te leveren. Zo hielden we het voor onszelf behapbaar. Uiteraard konden we tot het laatst alsnog dingen aanpassen in die eerste delen, maar het was een heel fijn gevoel dat we daar in principe niet meer naar hoefden te kijken.

Het toeval wil dat Quartiere Trieste tevens de wijk is die wij zelf het beste kennen in Rome, omdat daar een goede vriendin van ons woont bij wie we in de afgelopen 25 jaar vaak gelogeed hebben. De eerstvolgende keer dat we bij haar waren, wees ze ons verschillende plekken uit het boek, waaronder de Scuola Leone Magno: een groot gebouw waar we al talloze keren langs waren gelopen op weg van de bushalte naar haar huis. Het grappige was dat ik de schrijver daardoor ook kon wijzen op een rare fout in zijn boek. Tegen het einde fulmineert hij tegen het nieuw gebouwde metrostation op de Piazza Annibaliano Hij vindt het zo’n lelijke puist op het plein dat hij zweert daar nooit de metro te zullen nemen. Hij noemt het station Santa Costanza-Annibaliano, vernoemd naar dat plein en een kerk daar in de buurt, maar zo

heet het niet. Zelf had ik al geregeld gebruikgemaakt van dat metrostation en ik wist dat het juist was vernoemd naar de andere kerk daar vlakbij: Sant'Agnese-Annibaliano. De schrijver zag er de humor wel van in dat nota bene een Nederlandse hem moest vertellen hoe het metrostation bij hem op de hoek heet.

Gedurende de vertaling hebben we Edoardi Albinati talloze vragen gestuurd; om de paar weken stuurden we een flinke lijst. Dat konden vragen zijn over onbekende termen die we nergens konden vinden (vaak betrof het dan een dialectwoord of Romeinse jongerentaal uit de jaren zeventig), vragen over bepaalde personages of citaten uit een roman of gedicht waarvan Albinati de schrijver en titel niet noemde, maar waarvan wij toch graag wilden weten welk boek het was en of het eventueel al in het Nederlands vertaald was. Hoe dan ook wilden we graag een bronvermelding opnemen van alle citaten die er werden gegeven, maar in sommige gevallen wist de schrijver echt niet meer waar hij iets vandaan had, en had hij het uit zijn hoofd geciteerd, dus dan moesten we het opgeven. We vonden behalve het metrostation ook nog wel meer foutjes in het boek, want als vertaler ben je nu eenmaal gewend alles uitvoerig te controleren, terwijl hij als schrijver dus vaak uit zijn geheugen dingen citeerde. Dat ging van Amerikaanse filmtitels tot Duitse componisten tot een grammaticaal foutje dat in de tekst was geslopen... Dan stond er bijvoorbeeld iets over het geronk van de dieselmotor van een Tiger-tank in de Tweede Wereldoorlog, maar dan lazen we op Wikipedia dat die tanks op benzine reden. Het was fantastisch dat Albinati daar heel positief op reageerde, hij was heel blij met alle correcties en gaf ook meteen aan zijn Italiaanse uitgever door wat er in een volgende herdruk moest worden aangepast. Hij vroeg zelfs of we het goed vonden dat hij al onze vragenlijsten inclusief zijn antwoorden gebundeld aan alle andere vertalers zou sturen. Andersom kregen we ook correcties die zijn Duitse vertaalster had doorgegeven, die met name erg goed bleek te zijn op het gebied van de klassieke muziek. Het is voor een vertaler wel een zegen als de schrijver zo behulpzaam is; zo hebben we ongeveer eens per maand ook minstens een half uur met elkaar geskypet.

Toen we nog niet zo lang bezig waren met de vertaling bracht ik enkele weken in Rome door, en toen sprak ik voor het eerst af met Edoardo. Hij nodigde me bij hem thuis uit op de koffie. We hadden nog niet veel contact gehad, ik had nog geen vragenlijst gestuurd, dus we spraken meer in het algemeen over het boek en over ons werk. Hij wees me op het naar zijn idee 'onvertaalbare hoofdstuk' IX van deel 9, aan het eind van het boek, waarin hij allerlei uitdrukkingen (soms in Romeins dialect) opsomt die hij en zijn schoolgenoten vroeger bezigden. Hij meende dat het door elke vertaler volledig herschreven zou moeten worden in de eigen taal. Dat viel toch mee, het bleek dat veel van de uitdrukkingen wel degelijk ook in het Nederlands bestonden, of in elk geval iets vergelijkbaars. En we hoefden niet voor elke uitdrukking één op één een oplossing te vinden, we hadden carte blanche om daarin te variëren. We ondervroegen onze ouders over specifieke termen van vroeger, het soldatenjargon in de jaren zestig, enzovoort. Het was dus niet zo onvertaalbaar als Albinati dacht, maar het was wel een flinke kluit!

Inmiddels hebben we Edoardo al heel vaak ontmoet, in Rome en in Turijn, en hij heeft ons ook uitgenodigd in zijn vakantievilla aan zee in de Maremma. Vorig jaar was hij te gast op het Crossing Border Festival in Den Haag. We zijn goede vrienden geworden en hij heeft zijn waardering voor ons werk nooit onder stoelen of banken gestoken. Toch waren we enorm verrast toen een Italiaanse vriendin ons in augustus van dit jaar een aantal foto's toestuurde van een twee pagina's tellend krantenartikel in de *Corriere della sera* waarin Edoardo Albinati zijn vertalers bedankt, en ons allemaal met name noemt. Hij schreef het artikel naar aanleiding van de verschijning van de Engelse uitgave, de eerste die hij zelf helemaal had kunnen lezen, en het stuk

is dan ook getiteld: 'Ik heb *De katholieke school* geschreven, nu heb ik het eindelijk gelezen'.

Behalve dat hij al zijn vertalers met name noemt geeft hij ook voorbeelden van de opmerkingen en aanpassingen die we hadden gedaan. En hij schrijft: 'Ik was echt onder de indruk van de zorgvuldigheid waarmee deze weergaloze collega's (want dat zijn vertalers voor mij, letterlijk) tegenstrijdigheden en fouten in de Italiaanse tekst hebben gevonden die destijds tijdens de huzarenklus van het redigeren van de zetproef onopgemerkt zijn gebleven. Ik bedoel maar: iemand in Amsterdam merkte op dat ik de naam van het metrostation bij mij om de hoek, in het Quartiere Trieste in Rome, verkeerd had...!' Nou goed, we wonen niet in Amsterdam, maar verder was het toch een prachtig eerbetoon.

Zoals wel viel te verwachten heeft het boek in Nederland en Vlaanderen niet zoveel aandacht gekregen als in Italië. Aan de ene kant is het begrijpelijk dat mensen opzien tegen een boek van zo'n formaat, maar toch, van degenen die er wél voor zijn gaan zitten hebben we vaak heel enthousiaste reacties gekregen. Mensen als schrijver en journalist Daan Heerma van Voss en interviewer en uitgever Jasper Henderson lieten weten dat ze echt diep onder de indruk waren.

Hoe dan ook was het voor ons een fantastische ervaring om zo lange tijd zo intensief samen te werken, met elkaar en met de schrijver. Het was enorm leerzaam en inspirerend door al die thema's die Albinati erbij haalde, van mythologie tot filosofie tot religie en noem maar op. Door die afwisseling gaat het boek ondanks het formaat nooit vervelen. Het was echt ons 'Albinati-jaar', waar we met heel veel plezier op terugkijken.

Parole chiave

La scuola cattolica, Edoardo Albinati, Manon Smits, Pieter van der Drift

Manon Smits en Pieter van der Drift

Singel 79

6584 BJ Molenhoek (Nederland)

info@manonsmits.info

info@pietervanderdrift.info